

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 3

Кафедра педагогіки та психології

ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни Юридична психологія
обов'язкових компонент
освітньої програми першого рівня (бакалаврського) вищої освіти
за спеціальністю 081 Право
(слідча; кібер слідча)

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 21.12.2021 № 11

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 15.12.2021 № 13

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін ХНУВС
Протокол від 17.12.2021 № 11

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології
(Протокол від 09.12.2021 № 21)

Розробник:

Старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3
ХНУВС, кандидат психологічних наук, доцент – Олена МАКАРОВА

Рецензенти:

Доцент кафедри психології та педагогіки Харківської державної академії
культури, кандидат психологічних наук, доцент - Ігор ВІДЕНЄВ
Професор кафедри педагогіки та психології факультету №3, доктор
психологічних наук, доцент – Наталя Мілорадова

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма обов'язкової навчальної дисципліни складена відповідно до освітньої програми першого рівня вищої освіти підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право» (*слідча; кібер слідча*)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері правових відносин. Психологічні знання дозволяють правоохоронцю пізнати психічні особливості особистості, її властивості, які обумовлюють специфіку її поведінки, діяльності, спілкування тощо. Знання психологічних закономірностей, застосування в юридичній діяльності психологічних методів і прийомів підвищує професійну ефективність працівника поліції, допомагає глибше розуміти мотиви вчинків людей, регулювати взаємовідносини з ними, виявити індивідуальні риси особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення юридичної психології передбачає використання знань із загальної, соціальної, вікової та інших галузей психології, а також з цивільного, кримінального права і процесу, криміналістики, кримінології та судової психіатрії тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Юридична психологія в системі наукових знань
2. Психологія особистості. Психічні стани особистості
3. Правова соціалізація особистості
4. Психологія злочинної поведінки
5. Психологія особистості злочинця
6. Психологія учасників розслідування злочинів
7. Психологія окремих слідчих дій
8. Психологія допиту
9. Гендерна компетентність працівників поліції
10. Пенітенціарна психологія

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Юридична психологія» є ознайомити здобувачів вищої освіти із загальними психічними механізмами та закономірностями, що проявляються у сфері права, правового регулювання та юридичної діяльності для вирішення професійних завдань працівниками поліції.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Юридична психологія» є:

- підготувати висококваліфікованого фахівця, інформованого щодо психологічних можливостей досягнення ефективної професійної діяльності в сучасних умовах правових відносин;
- окреслити психологічні закономірності стосунків та поведінки людей в умовах права;
- розкрити психологічні аспекти правопорушної поведінки людини;
- озброїти майбутніх фахівців правоохоронних органів психологічними

методами формування правової свідомості, культури та поведінки особистості.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсанти повинні:

знати:

- основні теоретичні поняття та положення дисципліни;
- загальнопсихологічні і соціально-психологічні основи, що проявляються у сфері права, правового регулювання та юридичної діяльності;
- класифікацію психічних явищ, зокрема, основні психічні процеси, стани й властивості особистості;
- психологічну структуру та індивідуально-психологічну характеристику особистості;
- соціально-психологічні основи діяльності й спілкування людини;
- проблеми правової соціалізації особистості, фактори і умови формування правосвідомості і причини її деформації;
- психологічні аспекти криміналізації особистості, механізми злочинної поведінки і особистості злочинця;
- психологічні аспекти проведення окремих слідчих дій;
- психологічні закономірності пенітенціарної діяльності, що сприяють корекції поведінки правопорушників.

вміти:

- вільно володіти понятійним апаратом юридичної психології та використовувати психологічні знання у системі «людина – право»;
- здійснювати психологічний аналіз суб'єктів правовідносин, у тому числі учасників кримінального процесу, та складати їх психологічний портрет згідно професійного інтересу;
- вирішувати психологічні проблеми та завдання, що виникають у професійній діяльності працівника поліції.

1.4. Форма підсумкового контролю (екзамен).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3,0 кредити ECTS.

1.5. Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	
Загальні	ЗК-3	Знання та розуміння предметної області та

компетентності (ЗК)		розуміння професійної діяльності
	ЗК-7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
	ЗК-8	Здатність бути критичним і самокритичним
	ЗК-10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)
	ЗК-12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми
	ЗК-14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності
Спеціальні компетентності (СК)	СК-3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи
	СК-12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції
	СК-13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності

2. Короткий опис змісту навчальної дисципліни

Тема № 1. Юридична психологія в системі наукових знань

Юридична психологія – наука про психологічні особливості поведінки людини в системі правових відносин. Об’єкт, предмет юридичної психології, її місце і роль у системі наук. Структура юридичної психології (загальна та особлива частини). Принципи юридичної психології. Пізнавальна функція методів юридичної психології, їх класифікація. Використання методу тестування в юридичній практиці. Розвиток і становлення юридичної психології.

Тема № 2. Психологія особистості. Психічні стани особистості

Психіка й свідомість. Основні форми прояву психіки. Загальна характеристика психічних процесів людини. Емоційно-вольова сфера особистості. Сутність емоцій та почуттів, їх функції та фізіологічні основи. Поняття про волю як психологічну категорію, її фізіологічні основи й функції. Психічні стани, що мають значення для розгляду кримінальних і цивільних справ у суді.

Тема № 3. Правова соціалізація особистості

Особистість і правова свідомість. Соціально-регулятивна сутність права. Соціалізація, її напрями, типи. Поняття правової соціалізації та її зміст. Шляхи засвоєння правових норм і цінностей. Правова соціалізація і десоціалізація особистості (дефекти

правової соціалізації). Психологічні компоненти й основні функції правосвідомості. Психологічні особливості законослухняної та протиправної поведінки особистості.

Тема № 4. Психологія злочинної поведінки. Психологія злочинних груп

Злочин як різновид поведінки людини. Структурно-психологічний аналіз злочинної дії. Потреба, мотив, мета та результат злочинного діяння. Вибір способу вчинення злочину. Психологічні аспекти насильства та агресії.

Загальне уявлення про малі групи в психології. Особливості різних видів злочинних груп. Психологічна характеристика злочинної групи. Організовані злочинні групи та їх класифікації. Динамічні процеси, які відбуваються в злочинних групах різних видів. Злочинні групи неповнолітніх.

Тема № 5. Психологія особистості злочинця

Поняття особистості злочинця. Соціально-психологічні підходи до проблеми вивчення особистості злочинця та злочинної поведінки. Психологічна структура особистості злочинця. Види спрямованості особистості злочинця. Класифікації та типології особистості злочинців. Особливості особистості насильницьких злочинців. Психологічні особливості неповнолітніх правопорушників.

Тема № 6. Психологія учасників розслідування злочинів

Психологічна характеристика потерпілого. Психологічний аналіз показань потерпілого. Психологічні аспекти дослідження особистості обвинуваченого. Застосування даних про психічні особливості та стани підозрюваного і обвинуваченого. Психологічні особливості реконструкції уявлень в свідомості потерпілого. Психологічні аспекти віктимності жертв.

Тема № 7. Психологія окремих слідчих дій

Психологія огляду місця події. Психологія пред'явлення для впізнання. Психологія відтворення обстановки та обставин події. Психологія обшуку. Загальна характеристика судово-психологічної експертизи.

Гендерні аспекти сімейного насилля. Гендерно-зумовлене насильство.

Тема № 8. Психологія допиту

Психологічні особливості проведення допиту. Психологія допиту неповнолітніх. Допит повнолітнього свідка і потерпілого. Психологія допиту при «віч-на-віч».

Тема № 9. Гендерна компетентність працівників поліції

Поняття гендеру та статі, їх взаємозв'язок. Поняття про гендерні ролі, стереотипи та гендерну соціалізацію. Формування гендерної ідентичності. Гендерні особливості професійної діяльності. Стать та кар'єра.

Тема № 10. Пенітенціарна психологія

Сутність пенітенціарної психології. Соціально-психологічна адаптація засудженого. Основні напрями досліджень у галузі пенітенціарної психології. Методи впливу на особу засудженого в установах виконання покарань. Колективи засуджених та їх психологічна характеристика. Вплив соціальної ізоляції на особу. Психологічні основи ресоціалізації засуджених.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Бандурка О.М., Бочарова С.П., Землянська О.В. Юридична психологія. Харків: Титул, 2010. 680 с.
2. Основи загальної та юридичної психології: Курс лекцій. Навч. посібн. / Н.Р. Бобечко, В.П. Бойко, І.В. Жолнович, І.І. Когутич; за ред. В.Т. Нора. Київ. Алерта. ЦУ Л. 2011. 224 с.
3. Психологія /Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук. Київ Либідь, 2013. 560 с.
4. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / І.В. Жданова, П.В. Макаренко, Н.Е. Мілорадова та ін. ; за заг. ред. І.В. Жданової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2014. 516 с.
5. Юридична психологія: підручник / Д.О. Александров, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко [та ін.]; заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва. Вид. 2-е, доопр. та доп. Київ : КНТ, 2008. 352 с.
6. Юридична психологія: підручник / за заг. редакцією О.М. Бандурки; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Допоміжна:

1. Бандурка О. М. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Харків: Вид-во НУВС, 2002. 336 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія. Київ : Каравел, 2003. 376 с.
3. Гарькавець С. О. Віктимологія : навч. посібник. Луганськ, Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2006. 116 с.
4. Землянська О.В. Особистість та методи її дослідження при проведенні судово-психологічної експертизи : монографія. Харків. ХНУВС. 2007. 243 с.
5. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: навч. посіб.: рекомендовано МОН України / С.І. Яковенко, Н.Ю. Максимова, Л.І. Мороз, Л.А. Мороз. Київ. Вид. Паливода А.В., 2006. 260 с.
6. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія / НЮАУ ім. Я. Мудрого. Харків «Право», 2008. 240 с.
7. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Ніка-Центр, 2006. 580 с.

8. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посібник. Київ: Либідь, 2011. 520 с.
9. Морозов О. М., Морозова Т. Р. Агресивні засуджені. Київ. МП «Леся», 2000. 204 с.
10. Морозов О. М. Патопсихологічний аналіз особистості у правоохоронній практиці : Монографія Київ. Атіка, 2009. 320 с.
11. Психологія слідчої діяльності: навчальний посібник / В.І. Андросюк, О.М. Корнєв, О.І. Кудерміна [та ін.] за заг. ред. Л.І. Казміренко. Київ : Правова єдність, 2009. 200 с.
12. Рущенко І.П. Соціологія злочинності. Харків.Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 370 с.
13. Труханов Г.Л. Основы общей виктимологии : монография. Харків.Титул, 2007. 392 с.
14. Юридична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Є. Самойлов, М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець, Г.М. Ржевський. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 432 с

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Контрольні питання, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Юридична психологія як наука: об'єкт, предмет юридичної психології, її місце і роль у системі наук.
2. Методи юридичної психології, їх класифікація.
3. Розвиток і становлення юридичної психології.
4. Загальна характеристика психічних процесів людини.
5. Емоційно-вольова сфера особистості.
6. Поняття про волю як психологічну категорію, її фізіологічні основи й функції.
7. Психологічна структура особистості.
8. Поняття про темперамент.
9. Поняття про характер.
10. Особистість і правова свідомість.
11. Соціалізація: її напрями й види. Поняття правової соціалізації та її зміст.
12. Шляхи засвоєння правових норм і цінностей.
13. Десоціалізація особистості (дефекти правової соціалізації).
14. Злочин як різновид поведінки людини.
15. Структурно-психологічний аналіз злочинної дії.
16. Потреба, мотив, мета та результат злочинного діяння. Вибір способу вчинення злочину.
17. Психологічні аспекти насильства та агресії.
18. Поняття особистості злочинця.
19. Психологічна структура особистості злочинця.
20. Класифікація злочинних типів.
21. Характеристика особистості насильницьких злочинців.
22. Особливості особистості корисливих злочинців.

23. Психологічні особливості неповнолітніх правопорушників.
24. Динамічні процеси, які відбуваються в злочинних групах різних видів.
25. Злочинні групи неповнолітніх.
26. Психолого-правова оцінка організованих злочинних формувань.
27. Правомірний психологічний вплив на осіб, які протидіють розслідуванню.
28. Методи психологічного впливу на особистість.
29. Психологія огляду місця події.
30. Психологія допиту.
31. Допит повнолітнього свідка і потерпілого.
32. Психологія допиту при «віч-на-віч».
33. Психологія допиту неповнолітніх.
34. Психологія відтворення обстановки та обставин події.
35. Психологія обшуку.
36. Психологія потерпілого і свідка.
37. Загальна характеристика віктимної поведінки
38. Загальна характеристика судово-психологічної експертизи.
39. Гендерні аспекти сімейного насилля.
40. Гендерно-зумовлене насильство.
41. Поняття про гендерні ролі, стереотипи та гендерну соціалізацію.
42. Формування гендерної ідентичності.
43. Гендерні особливості професійної діяльності працівника поліції.
44. Психологічна характеристика особистості засудженого.
45. Психологічні аспекти організації життєдіяльності засуджених.
46. Методи вивчення особистості засудженого і психологічного впливу на нього в процесі перевиховання.
47. Методи впливу на особу засудженого в установах виконання покарань.
48. Колективи засуджених та їх психологічна характеристика.
49. Вплив соціальної ізоляції на особу.
50. Поняття ресоціалізації особистості засудженого та її психологічні особливості.